

Auditdienst Rijk
Ministerie van Financiën

Accountantsrapport bij Voortgangsrapportage
20 Ruimte voor de Rivier
Programma Ruimte voor de Rivier

Uitgebracht ten behoeve van de Tweede Kamer der Staten-
Generaal

Peildatum: 30 juni 2012

datum: 17 Oktober 2012
Rapportnr. ADR/2012/707

Accountantsrapport bij Voortgangsrapportage
20 Ruimte voor de Rivier

Inhoud

Voorwoord	4
1 HOOFDLIJNEN ONDERZOEKSRESULTATEN	5
2 INLEIDING	6
3 FINANCIËLE VERANTWOORDING OVER DE PERIODE 1 JULI 2011 TOT EN MET 30 JUNI 2012	7
4 DE VOLLEDIGHEID EN DE TOTSTANDKOMING VAN DE IN DE VOORTGANGSRAPPORTAGE 20 OPGENOMEN INFORMATIE EN DE BEHEERSING EN HET BEHEER VAN HET PROGRAMMA	9
4.1 Inleiding	9
4.2 Criteria	9
4.3 Samenvatting van de verrichte werkzaamheden	10
4.3.1 De volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen financiële en niet-financiële informatie	10
4.3.2 Het proces van totstandkoming van de in de voortgangsrapportage opgenomen toekomstgerichte financiële informatie	10
4.3.3 Het proces van totstandkoming van de in de voortgangsrapportage opgenomen niet-financiële informatie	10
4.3.4 De beheersing en het beheer van het programma	10
4.4 Conclusies	11
4.4.1 De volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen financiële en niet-financiële informatie	11
4.4.2 Het proces van totstandkoming van de in de voortgangsrapportage opgenomen toekomstgerichte financiële informatie	11
4.4.3 Het proces van totstandkoming van de in de voortgangsrapportage opgenomen niet-financiële informatie	11
4.4.4 De beheersing en het beheer van het programma	11
4.5 Bevindingen	12
4.5.1 De beheersing en het beheer van het programma	12
Bijlage	15

Voorwoord

In de Regeling grote projecten wordt in het kader van de voortgangsrapportage een oordeel gevraagd over een aantal nader benoemde aspecten. In relatie tot de geldende beroepsregels voor accountants leidt dit in beginsel tot een assurance-opdracht.

Op grond van de beroepsregels hebben wij de opdracht tweeledig verdeeld en rapporteren wij als volgt:

- een controleverklaring bij de verantwoording van verplichtingen, uitgaven en ontvangsten over de periode 1 juli 2011 tot en met 30 juni 2012;
- een assurancerapport met conclusies (met onderliggende bevindingen) over de volledigheid en het totstandkomingsproces van de informatie in de voortgangsrapportage 20 en de beheersing en het beheer van het Programma Ruimte voor de Rivier in de periode 1 juli 2011 tot en met 30 juni 2012.

Hoofdstuk 1 bevat de hoofdlijnen van de onderzoeksresultaten.

Hoofdstuk 2 betreft de inleiding met -de vermelding van de onderzoeksopdracht en de beschrijving van het object van onderzoek.

In hoofdstuk 3 is de controleverklaring bij de verantwoording van verplichtingen, uitgaven en ontvangsten opgenomen.

In hoofdstuk 4 zijn conclusies geformuleerd met betrekking tot:

- de volledigheid van de financiële en niet-financiële informatie in de voortgangsrapportage 20 in relatie tot de gestelde eisen in de Regeling grote projecten;
- het proces van totstandkoming van de toekomstgerichte financiële informatie;
- het proces van totstandkoming van de niet-financiële informatie;
- de beheersing en het beheer van het programma.

1 Hoofdpijnen onderzoeksresultaten

De hoofdpijnen van de in het onderhavige accountantsrapport opgenomen onderzoeksresultaten zijn:

- Er is een goedkeurende controleverklaring afgegeven bij de in de periode 1 juli 2011 tot en met 30 juni 2012 de verantwoorde verplichtingen, uitgaven en ontvangsten.
- De in artikel 12 van de Regeling grote projecten voorgeschreven financiële en niet-financiële informatie is opgenomen in de voortgangsrapportage.
- De in de voortgangsrapportage 20 opgenomen toekomstgerichte financiële informatie is ordelijk, controleerbaar en deugdelijk tot stand gekomen.
- De in de voortgangsrapportage 20 opgenomen niet-financiële informatie is ordelijk, controleerbaar en deugdelijk tot stand gekomen.
- De opzet van de beheersing en het beheer van het Programma Ruimte voor de Rivier was in de periode 1 juli 2011 tot en met 30 juni 2012 in overeenstemming met het binnen het ministerie vastgestelde beheersmodel en voldeed wat betreft het bestaan en de werking aan de eraan te stellen eisen.

Verder maken wij hier nog melding van de volgende bevindingen uit het onderzoek (zie verder paragraaf 4.5):

- Het aantal maatregelen dat ultimo 2015 de veiligheidsdoelstelling niet haalt is met 4 toegenomen tot 8. Wel tracht de PDR in de aanbestedingsfase deze maatregelen te versnellen.
- Voorts is er één maatregel die buiten de directe beïnvloeding van het ministerie van Infrastructuur en Milieu ligt. Dit betreft de uiterwaardvergraving Afferdensche en Deetsche waarden, die de termijn van de veiligheidsdoelstelling 2015 dreigt te overschrijden. Het betreft een zogenaamd NURG-project, dat geen onderdeel uitmaakt van het PKB-basispakket, maar wel noodzakelijk is voor het op tijd realiseren van de in de PKB opgenomen veiligheidsdoelstelling.
- De eerder gemelde spanning tussen raming en budget is in de verslagperiode verdwenen door aanbestedingsmeevallers, genomen Snip 3-beslissingen en herijking van de risicoreserve.
- In opzet zijn door de PDR veel maatregelen genomen om de uitvoering beheerst te laten verlopen.

2 Inleiding

Opdracht

Het programma Ruimte voor de Rivier is door de Tweede Kamer der Staten-Generaal op 15 mei 2001 als groot project aangewezen. In het kader van de Regeling grote projecten dient bij de voortgangsrapportages periodiek een accountantsrapport gevoegd te worden met een oordeel over:

- de kwaliteit en de volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen financiële en niet-financiële informatie;
- de beheersing en het beheer van het programma, waaronder begrepen de toereikendheid van de programmaorganisatie, de kwaliteit van de bestuurlijke informatievoorziening, de werking van de administratieve organisatie en de werking van het systeem van interne controle.

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu in de vorm van een joint audit van de Auditdienst Rijk met de Auditdienst van het ministerie van Veiligheid en Justitie.

Beschrijving van het object van onderzoek

Wij hebben voortgangsrapportage 20 met als peildatum 30 juni 2012, die als bijlage bij dit rapport is gevoegd, onderzocht. Deze voortgangsrapportage is opgesteld onder de verantwoordelijkheid van de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu. De beheersing en het beheer van het programma, zoals dat in de periode 1 juli 2011 tot en met 30 juni 2012 plaatsvond, is eveneens door ons onderzocht.

Het is onze verantwoordelijkheid om:

- een controleverklaring af te geven met betrekking tot de in de voortgangsrapportage 20 verantwoorde verplichtingen, uitgaven en ontvangsten over de periode 1 juli 2011 tot en met 30 juni 2012;
- conclusies te formuleren over:
  - de volledigheid van de in de voortgangsrapportage 20 opgenomen financiële en niet-financiële informatie in relatie tot de eisen gesteld in artikel 12 van de Regeling grote projecten;
  - het proces van totstandkoming (ordelijk, controleerbaar en deugdelijk) van de in de voortgangsrapportage 20 opgenomen toekomstgerichte financiële informatie;
  - het proces van totstandkoming (ordelijk, controleerbaar en deugdelijk) van de in de voortgangsrapportage 20 opgenomen niet-financiële informatie;
  - de beheersing en het beheer van het programma in de periode 1 juli 2011 tot en met 30 juni 2012.

3 Financiële verantwoording over de periode 1 juli 2011 tot en met 30 juni 2012

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Afgegeven ten behoeve van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Wij hebben de financiële verantwoording over de periode 1 juli 2011 tot en met 30 juni 2012 van het programma Ruimte voor de Rivier gecontroleerd. Deze financiële verantwoording bestaat uit de tabellen 6.2, 6.3 en 6.6 van de voortgangsrapportage 20. (bijlage 1 bij dit rapport)

De financiële verantwoording is opgesteld onder verantwoordelijkheid van de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu.

Verantwoordelijkheid van de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu

De Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu is verantwoordelijk voor het opstellen van deze financiële verantwoording, in overeenstemming met de vereisten voor financiële verslaggeving zoals opgenomen in de comptabiliteitswet en de Regeling grote projecten. De Staatssecretaris is tevens verantwoordelijk voor de comptabele rechtmatigheid en voor een zodanige interne beheersing als hij noodzakelijk acht, om het opstellen van de financiële verantwoording mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de financiële verantwoording op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen over de juistheid, de volledigheid en de comptabele rechtmatigheid van de financiële verantwoording.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en toelichtingen in de financiële verantwoording. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de financiële verantwoording een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de financiële verantwoording door de Staatssecretaris, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden.

Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van het ministerie. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor de financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door de Staatssecretaris gemaakte schattingen.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel

Naar ons oordeel is de financiële verantwoording van het programma Ruimte voor de Rivier in alle van materieel belang zijnde aspecten opgesteld in overeenstemming met de vereisten voor financiële verslaggeving, zoals opgenomen in de comptabiliteitswet en de Regeling grote projecten en is een redelijke mate van zekerheid verkregen over de juistheid, de volledigheid en de comptabele rechtmatigheid van deze financiële verantwoording.

Den Haag, 17 oktober 2012

Clustermanager van de Auditdienst Rijk, ministerie van Financiën

Drs T. I. Enting-Beijering RA

Waarnemend clustermanager departementale Auditdienst van het ministerie van Veiligheid en Justitie

J.H. Kroesbergen RA

4 De volledigheid en de totstandkoming van de in de voortgangsrapportage 20 opgenomen informatie en de beheersing en het beheer van het programma

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zijn conclusies geformuleerd met betrekking tot de volledigheid van de financiële en niet-financiële informatie in de bijgevoegde voortgangsrapportage in relatie tot de gestelde eisen in de Regeling grote projecten, met betrekking tot het proces van totstandkoming van de toekomstgerichte financiële informatie en de niet-financiële informatie en met betrekking tot de beheersing en het beheer van het programma.

De Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu is verantwoordelijk voor het opstellen van de voortgangsrapportage en voor de beheersing en het beheer van het programma.

Wij hebben ons onderzoek verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder Standaard 3000 'Assurance-opdrachten anders dan opdrachten tot controle en beoordeling van historische financiële informatie' en Standaard 3400 "Onderzoek van toekomstgerichte financiële informatie". Dienovereenkomstig hebben wij ons onderzoek zodanig gepland en uitgevoerd dat een redelijke mate van zekerheid is verkregen voor onze conclusies met betrekking tot de door ons onderzochte punten. Een assurance-opdracht omvat onder meer een onderzoek door middel van deelwaarnemingen van relevante gegevens.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen assurance-informatie voldoende en geschikt is als basis voor onze conclusies.

4.2 Criteria

De volledigheid van de in de voortgangsrapportage 20 opgenomen financiële en niet-financiële informatie is beoordeeld aan de hand van de eisen die hieraan worden gesteld in de Regeling grote projecten.

Met betrekking tot de totstandkoming van toekomstgerichte financiële informatie en niet-financiële informatie geldt dat de desbetreffende informatie op een ordelijke, controleerbare en deugdelijke wijze tot stand dient te komen. De belangrijkste in dat kader vast te stellen aspecten zijn of:

- de verantwoordelijkheden en bevoegdheden goed in het totstandkomingsproces zijn belegd;
- het totstandkomingsproces achteraf reconstrueerbaar is;
- de informatie die als uitkomst van het totstandkomingsproces is opgeleverd op volledige en juiste wijze in de voortgangsrapportage is opgenomen.

Verder geldt dat de toekomstgerichte financiële informatie en niet-financiële informatie niet strijdig mag zijn met andere in de voortgangsrapportage 20 opgenomen informatie. Waar nodig dient de niet-financiële informatie te zijn voorzien van een duidelijke bronvermelding.

- 4 De beheersing en het beheer van het programma is door ons beoordeeld aan de hand van het specifiek voor het Programma Ruimte voor de Rivier ontwikkelde beheersmodel. Dit beheersmodel beschrijft onder andere de inrichting van de programmaorganisatie en de beheersmaatregelen met betrekking tot het risicomanagement, de planning en de voortgangsbewaking, de interne informatievoorziening, het budgetbeheer, het beheer van de post onvoorzien, de toepassing van het instrument auditing en de samenwerking met initiatiefnemers en met realisatoren (Rijkswaterstaat, gemeenten en waterschappen).

4.3 Samenvatting van de verrichte werkzaamheden

4.3.1 De volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen financiële en niet-financiële informatie

Ter zake van de volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen financiële en niet-financiële informatie, zijn wij nagegaan of de volgens artikel 12 van de Regeling grote projecten op te nemen informatie is opgenomen in de voortgangsrapportage 20.

4.3.2 Het proces van totstandkoming van de in de voortgangsrapportage opgenomen toekomstgerichte financiële informatie

Ter zake van de in de voortgangsrapportage opgenomen toekomstgerichte financiële informatie zijn wij nagegaan of deze ordelijk, controleerbaar en deugdelijk tot stand is gekomen.

Voorts zijn wij nagegaan dat de opgenomen toekomstgerichte financiële informatie niet strijdig is met de historische financiële informatie en de niet-financiële informatie in de voortgangsrapportage.

4.3.3 Het proces van totstandkoming van de in de voortgangsrapportage opgenomen niet-financiële informatie

Ter zake van de in de voortgangsrapportage 20 opgenomen niet-financiële informatie zijn wij nagegaan dat deze informatie ordelijk, controleerbaar en deugdelijk tot stand is gekomen.

Voorts zijn wij nagegaan of de opgenomen niet-financiële informatie niet strijdig is met de financiële informatie in de voortgangsrapportage 20.

4.3.4 De beheersing en het beheer van het programma

Wij hebben de opzet, het bestaan en de werking van specifieke onderdelen van de programmadirectie - waaronder de administratieve processen en interne controlemaatregelen - beoordeeld aan de hand van het binnen het ministerie van Infrastructuur en Milieu vastgestelde beheersmodel, door middel van interviews en de beoordeling van de relevante documentatie ter zake.

Wij hebben hierbij met name aandacht besteed aan de inrichting van de programmaorganisatie en de verschillende beheersmaatregelen waaronder het scopebeheer, het budgetbeheer en het beheer van de post onvoorzien en de toepassing van het instrument auditing.

4.4 Conclusies

Op grond van ons onderzoek komen wij tot de volgende conclusies:

4.4.1 De volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen financiële en niet-financiële informatie

De in artikel 12 van de Regeling grote projecten voorgeschreven financiële en niet-financiële informatie is opgenomen in de voortgangsrapportage 20.

4.4.2 Het proces van totstandkoming van de in de voortgangsrapportage opgenomen toekomstgerichte financiële informatie

De in de voortgangsrapportage opgenomen toekomstgerichte financiële informatie is ordelijk, controleerbaar en deugdelijk tot stand gekomen.

Wij hebben vastgesteld dat de in de voortgangsrapportage 20 opgenomen toekomstgerichte financiële informatie, voor zover wij dat kunnen beoordelen, niet strijdig is met de in voortgangsrapportage 20 opgenomen historische financiële informatie en de niet financiële informatie.

4.4.3 Het proces van totstandkoming van de in de voortgangsrapportage opgenomen niet-financiële informatie

De in de voortgangsrapportage 20 opgenomen niet-financiële informatie is ordelijk, controleerbaar en deugdelijk tot stand gekomen.

Wij hebben vastgesteld dat de in de voortgangsrapportage 20 opgenomen niet-financiële informatie, voor zover wij dat kunnen beoordelen, niet strijdig is met de in de voortgangsrapportage 20 opgenomen financiële informatie.

4.4.4 De beheersing en het beheer van het programma

De opzet van de beheersing en het beheer van het Programma Ruimte voor de Rivier was in de periode 1 juli 2011 tot en met 30 juni 2012 in overeenstemming met het binnen het ministerie vastgestelde beheersmodel en voldeed wat betreft het bestaan en de werking aan de eraan te stellen eisen.

4.5 Bevindingen

4.5.1 *De beheersing en het beheer van het programma*

Bij een aantal onderdelen plaatsen we een enkele toelichting of kanttekening:

Programmaorganisatie

Zoals in voortgangsrapportage 20 wordt vermeld bestaat de verwachting dat in de tweede helft van 2012 de meeste projectbeslissingen (fase SNIP 3) gesloten zullen zijn en de meeste maatregelen in uitvoering komen. De realisatiefase gaat dan volop beginnen. De programmadirectie heeft hierop geanticipeerd door een handboek realisatie op te stellen. Inmiddels zijn ervaringen opgedaan met een aantal reeds uitgevoerde aanbestedingen en met een opgeleverd werk.

De programmadirectie maakt gebruik van de kracht van de markt door niet zelf de oplossing te bedenken voor de functioneel gespecificeerde eisen, maar deze oplossing door de markt te laten uitwerken.

Voor de realisatoren als waterschappen en gemeenten is de voor Rijkswaterstaat gebruikelijke wijze van systeemgerichte contractbeheersing (waarbij de aannemer zelf moet aantonen dat het afgesproken product geleverd wordt volgens afgesproken kwaliteit) nieuw. Omdat de meeste realisatoren nog weinig ervaring hiermee hebben opgedaan heeft PDR sterk ingezet op een vroegtijdige betrokkenheid en facilitatie in het inkoopproces. Reeds vanaf de voorbereiding heeft PDR met initiatiefnemers en realisatoren gesproken over het marktbenaderingsproces.

Daarnaast is veel geïnvesteerd in het organiseren van opleidingen (o.a. contractmanagersdagen) en het uitwisselen van ervaringen tussen de projecten.

In de verslagperiode is de "control" functie ten behoeve van de door RWS zelf uit te voeren maatregelen verder uitgebreid naar de door derden realisatoren uit te voeren maatregelen. In het onderzoeksplan 2012 is het een en ander uitgewerkt.

Programmadirectie Ruimte voor de Rivier (PDR)

De programmadirectie is in deze fase zich steeds meer gaan richten op de realisatiefase. De aanpassingen binnen de programmadirectie zijn met name daarop gericht. Er zijn minder mensen nodig voor de planfase en meer voor de realisatiefase. Uit de implementatie van het onderzoeksplan control blijkt dat het toezicht op de realisatoren binnen de programmadirectie is versterkt en vorm heeft gekregen.

Scopebeheer

In voortgangsrapportage 19 was er sprake van een viertal scope mutaties met per saldo een bedrag van € 22,7 mln. De Staatssecretaris heeft deze scopewijzigingen vastgesteld. Deze mutaties zijn binnen het budget van het programma Ruimte voor de Rivier opgevangen.

In voortgangsrapportage 20, de periode 1 januari 2012 tot en met 30 juni 2012, hebben zich geen scopemutaties voorgedaan.

Planning en voortgang

De programmadirectie heeft besloten om in de realisatiefase over te gaan van een 4 maandsverantwoording naar een halfjaarlijkse verantwoording, dit om de rapportage druk bij de realisatoren te verlichten en beter aan te sluiten op de frequentie van de voortgangsrapportage.

Wij herhalen onze opmerking in ons accountantsrapport bij voortgangsrapportage 18 dat de maatregel Nurg "Afferdensch en Deetsche waarden" naar verwachting niet in 2015 gerealiseerd zal worden. De realisatie ligt echter niet in de beïnvloedingsfeer van het ministerie van Infrastructuur en Milieu.

Ten opzichte van voortgangsrapportage 18 is het aantal maatregelen dat na 2015 niet aan de veiligheidsdoelstelling voldoet met 4 toegenomen tot 8. De PDR tracht in de aanbestedingsfase en door verwachte innovatie door de aannemer de uitloop zodanig terug te dringen dat 2015 weer voor de het merendeel van desbetreffende maatregelen haalbaar wordt.

Het vastgoed is een kritisch onderdeel binnen het programma Ruimte voor de Rivier. Het vastgoedproces is daarom binnen de PDR integraal en centraal georganiseerd en is dus niet belegd bij gemeenten en waterschappen. Uit de voortgangsrapportage 20 blijkt dat het programma Ruimte voor de Rivier ten aanzien van vastgoed op koers ligt. In een extern onderzoek is dit ook bevestigd.

Budgetbewaking

Het budget onvoorzien bedraagt € 384,2 miljoen waarvan inmiddels € 128 miljoen is opgetreden. Het restant van het budget onvoorzien bedraagt € 256,2 miljoen met een verwachtingswaarde voor nog optredende risico's van € 122,0 miljoen. De programmadirectie Ruimte voor de Rivier acht dit bedrag op basis van de huidige inzichten voldoende om het programma binnen het vastgestelde budget af te ronden. Daarnaast stellen we vast dat de aanbestedingsmeevallers (€ 107,1 miljoen) nog niet zijn verwerkt in het budget. Budgetbijstelling zal mogelijk gaan plaatsvinden wanneer het grootste deel van de aanbestedingen heeft plaatsgevonden.

Risicomanagement

De maatregelrisico's worden beheerst door de realisatoren (waterschappen en gemeenten). De programmadirectie faciliteert de realisatoren bij het risicomanagementproces via vakdagen, kennisoverdracht en anderszins. De risico's op maatregelniveau waarbij RWS de realisator is worden door de PDR beheerst.

Auditing

Auditing vormt een belangrijk beheersinstrument binnen de programmadirectie om risico's in de beheersing te monitoren. Er ligt een relatie tussen de geplande audits en de risico's. Deze relatie is weergegeven in het vastgestelde onderzoeksplan control 2012 van de programmadirectie Ruimte voor de Rivier. Op kritische processen binnen het programma Ruimte voor de Rivier vinden regelmatig audits plaats. In de verslagperiode onder andere: een audit

aanbestedingen, een audit vastgoed en een audit kabels en leidingen. De programmadirectie beoordeelt de uitgebrachte rapportages met daarin de gedane aanbevelingen en neemt waar nodig actie.

Overige opmerkingen

Met brief van de Belastingdienst van 29 juni 2011 zijn afspraken gemaakt inzake BTW-heffing op gemeenten, provincie en waterschappen. In deze zogenaamde afsprakenbrief wordt aangegeven dat de gemeenten en provincies als realisator de BTW voor het gehele programma Ruimte voor de Rivier kunnen verhalen op het BTW-compensatiefonds. Op 26 oktober 2011 is de vaststellingsovereenkomst getekend door RWS en de Belastingdienst. Voor zover wij hebben kunnen vaststellen betreft dit één maatregel.

Voorts merken wij op dat de Staatssecretaris bij de aanbidding van voortgangsrapportage 18 en de bijbehorende midtermreview toegezegd heeft een tussenevaluatie te doen wanneer 75% van de doorlooptijd van het programma verstreken is.

Wij zijn gaarne bereid een en ander nader toe te lichten.

Den Haag, 17 oktober 2012

Auditdienst Rijk, ministerie van Financiën,

Drs T.L.Enting-Beijering RA

Departementale Auditdienst van het ministerie van Veiligheid en Justitie,

J. H. Kroesbergen RA

Bijlage